

ВІДБУДОВА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКИХ КЛУБІВ МИКОЛАЇВЩИНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті на основі архівних та інших джерел досліджено складний процес відбудови сільських клубів Миколаївщини в повоєнний період. Особлива увага зосереджена на місці і ролі клубних установ у забезпеченні дозвілля мешканців села. Визначено, що характерною рисою діяльності клубів була надмірна політизація і ідеологізація.

Ключові слова: клуби, село, будівництво, кіно, лекції, повоєнний період.

Vera Revenko

Realization and activity of rural clubs of Mykolav region in postwar period

In the article on the basis of archival and other sources, the complex process of rebuilding the village clubs of Mykolaiv region in the post-war period was researched. Particular attention is paid to the place and role of club institutions in providing leisure for the residents of the village. It was pointed out that clubs that had a noticeable influence on the formation of public opinion, mood and general culture of the rural population became the main focus of social and cultural life and communion of fellow villagers.

They did a lot of work to organize and enjoy the leisure of the peasants. Seeing in village clubs important leaders of communist ideology, party committees of all levels kept their activities under untapped control. The main place in the activities of village clubs was lecturing. The main task was to raise the educational, political and cultural level of the collective farm peasantry, to educate the working people in the communist spirit, in the spirit of the devotion of the party of Lenin - Stalin and the Soviet homeland.

The most popular and favorite, moreover, the only affordable kind of recreation among the villagers, became cinema, amateur performances, which improved the leisure time of millions of peasants.

It is determined that the characteristic feature of the clubs was excessive politicization and ideologization. State interference in their activities, step by step removed the clubs from the rural population.

By ignoring the cultural needs of people, the authorities turned clubs into an instrument for solving political and agricultural tasks by way of ideological pressure on the peasants' consciousness. But despite the incredible difficulties, rural clubs have become the main focus of social and cultural life and communication, attracting many peasants to them, uniting them on the basis of common interests. In general, in the first post-decade decade, considerable work was done to restore the cultural network and create the preconditions for the growth of the cultural level of the rural population of Mykolaiv region.

Key words: clubs, village, building, cinema, lectures, postwar period.

Вера Ревенко

Восстановление и деятельность сельских клубов Николаевщины в послевоенный период

В статье на основе архивных и других источников исследован сложный процесс восстановления сельских клубов Николаева в послевоенный период. Особенное внимание сосредоточено на месте и роли клубных учреждений в обеспечении досуга жителей села. Определено, что характерной чертой деятельности клубов была чрезмерная политизация и идеологизация.

Ключевые слова: клубы, село, кино, лекции, послевоенный период.

Однією з помітних тенденцій сучасної історичної науки є звернення уваги дослідників до історії повсякденного життя суспільства. У колі наукових пошуків повсякденного сільсь-

кого життя важливе місце посідають його гуманітарні аспекти, зокрема діяльність культурно-просвітницьких закладів у повоєнному українському селі. Розгляд проблеми діяльно-

сті сільських клубів зумовлений необхідністю врахування практичного досвіду роботи минулого в організації культурної роботи серед сільського населення за сучасних умов українського села. Проблема діяльності сільських клубів розглядалася істориками в загальнорепубліканському масштабі, в цьому напрямку працюють історики Мічуда В., Романюк І. М., Рибак І. В., Румянцев С., Шамрай О. Г. та ін.¹ Виходячи з цього, автор статті ставить за мету розглянути з власної точки зору особливості діяльності сільських клубів на прикладі Миколаївщини в означений період.

Першочерговою справою в повоєнний період стала робота закладів освіти, науки і культури як невід'ємної складової нормалізації життя.

Культурно-просвітницькі установи займали важливу роль у справі та підвищенні культурного рівня народних мас. Завдання клубних установ та їх робітників полягало в щоденному роз'ясненні трудящим політики більшовицької партії і радянської держави, мобілізації на виконання господарських та політичних завдань поставлених сталінськими п'ятирічними планами та постановами ЦК ВКП(б). Пропагандувати успіхи соціалістичного будівництва, досягнення науки, техніки, культури, роблячи їх надбанням широких народних мас².

Основним осередком громадсько – культурного життя і спілкування односельців стали клуби, які мали помітний вплив на формування громадської думки, настроїв і загальної культури сільського населення.

Вбачаючи у сільських клубах важливих провідників комуністичної ідеології, партійні комітети усіх рівнів тримали їх діяльність під неослабленим контролем, для цього при Раді

Міністрів створили комітети в справах культурно-просвітницьких установ з великими повноваженнями в справах культурно-виховної роботи. В обласних і міських радах самостійні відділи культурно-просвітницьких установ, при районних радах – окремі інспектори в справах культурно-просвітницьких установ. Тому сформульовані у партійних документах настанови склали основу методичних рекомендацій культурно – освітніх відомств з питань організації клубної роботи на селі. У червні 1946 р. Комітет у справах культурно-просвітницьких установ при Раді Міністрів СРСР затвердив «Положення про державний сільський клуб», яким мали керуватися у своїй роботі місцеві організації. На основі цього «Положення» був розроблений проект сільського клубу, у складі якого передбачалися зал глядачів зі сценою, фойє, бібліотека-читальня, кімната для гурткової роботи і відпочинку, спортивний майданчик, радіо, комплекти музичних інструментів і настільних ігор, спортивний інвентар³.

У кожному населеному пункті, визволеному від нацистських загарбників, методом народної будови відбудовувалися і ремонтувалися будинки культури, що було ефективним заходом, але завжди, як і будь-яке будівництво, воно вимагало значних капіталовкладень, про що так часто забувала радянська влада. Це призводило до невиконання плану будови і відсутності клубів у деяких населених пунктах. Значну допомогу надавали комсомольці та сільська молодь, які відбудували сотні клубів. З 1 січня 1945 р. по 1 січня 1946 р. на Миколаївщині відбудовано 203 культурно-просвітницьких установи, з них: районних клубів і будинків культури 4,69 сільських і 24 колгоспних клубів⁴. Всього за два роки і два

¹ Мічуда В. Культурне будівництво на селі в перші повоєнні роки (1945 – 1950 рр.) // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. - Вип.7. - К., 2003. - С. 403 – 408; Романюк І. М. Українське село в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ ст. / І. М. Романюк, відп. ред. В. М. Даниленко. – Вінниця: Книга-Вега, 2005. – 256 с; Рибак І. В. Соціально-побутова інфраструктура українського села 1921–1991 рр. / І. В. Рибак; відп. ред. П. П. Панченко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – 303 с.; Румянцев С. Самодіяльне художественне творчество в СССР: очерки истории 1950–1990 гг. / С. Румянцев. – М.: РОССПЭН, 1999. – 535 с.; Шамрай О. Г. Художня самодіяльність та інші форми дозвілля у повоєнному українському селі // Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». – Черкаси, 2008. – № 133 – 134. – С. 161 – 166.

² Державний архів Миколаївської області у м. Миколаїв (далі -ДАМО), ф.992, оп.6, спр. 450, арк. 144-145.

³ Терещенко Т.В. Відбудова сільських культурно-освітніх установ у 1943-1950 рр. (на матеріалах Центральної України) / Т.В. Терещенко // Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). – Вип.26. – К: Інститут історії України НАН України, 2004. – № 26. – С.353-366.

⁴ ДАМО, ф. П-7, оп. 4, спр. 326, арк. 125.

місяці, з дня звільнення області, відновили свою роботу в сільських районах: 19 будинків культури, 202 сільських клубів, 185 колгоспних клубів, 16 кінотеатрів⁵. План відбудови клубів в 1950-х р. залишався незадовільним. Мережа клубних установ Миколаївщини в 1950 р. у порівнянні з 1949 р. зросла тільки на 0,3 %, тобто на один клуб. У порівнянні з 1940 р. мережа сільських клубів в 1950 р. не досягла довоєнного рівня і складала 97,9 %⁶. Невиконання плану пояснюється згортанням колгоспних клубів у зв'язку з укрупненням колгоспів. Після злиття колгоспів перетворилися на бригади, а сільські клуби стали бригадними. Укрупнення колгоспів (до укрупнення в області нараховувалося 960 колгоспів, а залишилося 357) зменшило кількість клубних установ на 250 одиниць. У 1950 р. в області нараховувалося 29 колгоспів, де не було жодного бригадного і колгоспного клубу. Клубних установ не мали 269 виробничих бригад⁷. У 1952 р. в Миколаївській області із запланованих 871 клубу відремонтовано лише 496⁸.

На культурне будівництво виділялися досить незначні асигнування. На відбудову клубів влада УРСР у 1946 р. відпустила 400 тис. крб.⁹ У Миколаївській області у середньому на один Будинок культури припадало по 25–30 тис. крб., що звичайно не задовільняло потреби сільської культпросвіти. Треба зауважити, що відпущені кошти районами використовувалися незадовільно, фінансові органи своєчасно не виділяли гроші. У результаті того, що райкоми партії не брали безпосередньо під свій контроль відпущенні кошти, в 1945 р. вони були використані лише на 53 %¹⁰. Кошти не завжди повністю використовувалися через нестачу будівельних матеріалів, робочих рук і техніки. В основному відбудова клубів проводилася за рахунок колгоспів, методом народного будівництва.

У деяких селах і колгоспах мали місце факти використання культурно-просвітницьких установ не за призначенням: у клубах зберігали збіжжя, переробляли під бавовносушарки, стайні, гуртожитки для солдатів та ін.¹¹ Як видно з вищенаведених даних, відбудова і будівництво клубів йшли доволі повільними темпами. Також необхідно відмітити, що в багатьох працях радянських істориків зазначається, що вже на кінець 1940-х рр. довоєнна чисельність сільських культурно-освітніх закладів була ні тільки відновлена, але й значно збільшилась проте велика кількість культурних установ існували лише на папері. Так, із 10 сільських клубів Новоодеського району Миколаївської області не працювали: Н. Петровський, Артемівський, Суворовський через відсутність приміщення, також рахувався як працюючий клуб в Сухо-Єланецькій сільській раді, але він не працював, тому що приміщення зайняли під сільську раду, тоді як приміщення сільської ради віддали під квартиру ветеринару.

Не відповідали високому слову «культура» зовнішній вигляд і внутрішній інтер'єр клубів. Зовні клуби мали зовсім непривабливий вигляд: брудні, з напівзруйнованими дахами, з відбитими вуглами, потрісканими стінами та стелею, деякі навіть з закладеними каменем вікнами. Навколо клубів були відсутні зелені насадження. У середині більшість клубів потребували капітального ремонту, були відсутні підлога, стелі¹². У 1951 р. в Миколаївській області клубні приміщення сільських і колгоспних клубів у ряді районів представляли собою будову барачного типу або пристосованих сараїв без додаткових кімнат для клубного активу. В Березнегуватському районі приміщення Добринського сільського клубу не мало жодного вікна. Більшість сільських клубів мали труднощі з облаштуванням гля-

⁵ ДАМО, ф. П-7, оп. 4, спр. 334, арк. 1

⁶ Там само, оп. 8, спр. 76, арк. 61.

⁷ Там само, оп. 7, спр. 449, арк. 2.

⁸ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1, оп. 23, спр. 2770, арк. 62.

⁹ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. (ЦДАВО України), ф. 4762, оп. 1, спр. 55, арк. 134.

¹⁰ ДАМО, ф. П-7, оп. 8, спр. 295, арк. 72.

¹¹ Там само, оп. 4, спр. 205, арк. 36.

¹² Там само, спр. 334, арк. 1, 73–74.

дацьких зал і збільшенням кількості місць для відвідувачів, внаслідок малої кубатури приміщення. Місця для глядачів обладнані тільки на 62%, особливо незадовільно у Баштанському, Братському, Варварівському, Новоодеському районах¹³.

Надзвичайно слабкою на селі залишалась матеріально-технічна база клубних закладів. Бутафорія – декорації, костюми, грим та інше приладдя для драмгуртків знаходилася зовсім в недостатній кількості. У Миколаївській області в 1946 р. в клубах нараховувалося 35 піаніно, 13 патефонів, 40 духових оркестрів, 32 струнних інструментів, 19 баянів¹⁴. Незадовільний стан з матеріальним забезпеченням клубів пояснювався тим, що на їх обладнання відпускалися незначні кошти. Достатньо сказати, що для цього у в перші повоєнні роки виділялося в середньому кожен рік на один клуб від 60 до 100 крб.¹⁵

Незадовільно проходила підготовка культурних установ до роботи в зимовий період. Виконками сільських рад та сільські партійні організації мало уваги приділяли сільським клубам, внаслідок чого вони не забезпечувалися вчасно паливом. Більшість клубів зимою на працювала.

Найпопулярнішим і найулюбленішим, до того ж чи не єдиним доступним, видом відпочинку серед сільських мешканців, стало кіно. На відміну від нудних лекцій, кіно було зрозумілим і доступним кожному селянину. Протягом досліджуваного періоду рівень кінообслуговування сільського населення був дуже низький¹⁶. Наявні сільські стаціонарні кінотеатри часто простоювали через відсутність палива, електростанцій. Так, у 1945 р. з 18 районів Миколаївщини лише сім кіноустановок мали свої електростанції¹⁷.

Далеким від ідеалу було і демонстрування фільмів, в окремих районах відсутні екрани і фільми демонструвалися на звичайній стіні. Стрічки періодично переривалися то через

погану якість, то через збої застарілої кіноапаратури. Спостерігались випадки підклейки захисних кінців к ракордам фільмокопій, з не змитими сюжетами і фонограмами, що викликало показ на екрані зайвих сюжетів. Так, в с. Новоселівка Варварівського району Миколаївської області фільм «Суворов» демонструвався два дні і жодного разу його не показали до кінця (в перший день зламався кінопроектор, а на другий день не заводився двигун)¹⁸.

Ряд недоліків мали місце у роботі контори Головкинопрокату: неточність виконання репертуарних розкладів, відправлення на кіноустановки неповністю укомплектованих кінопрограм, неякісний ремонт фільмофондів – все це впливало на роботу кіномережі. Так, наприклад, у Привільнянському районі в жовтні 1951 р. колгоспному стаціонару відправили фільм «Солістка балету», а на місці виявили, що Главкінопрокат надіслав половину фільму «Солістка балету», а половину фільму «Секретар райкому»¹⁹. Отже, сюжет для глядачів був незрозумілим.

Серйозним недоліком була недостатня кількість кінофільмів дубльованих українською мовою. Переклад на вузьку плівку дубльованих українською мовою сільськогосподарських фільмів майже зупинився в 1945 р., а кольорові фільми, які дублювалися українською, виходили на екран у чорно-білому варіанті.

На процес кінообслуговування села негативно впливала відсутність попередньої реклами фільмів. Якщо кіно і рекламувалось, то дуже погано. Присилалась маленька афіша, яку навіть важко прочитати.

На умови перегляду кінофільмів впливала відсутність приміщень. Так, наприклад, у 1951 р. в с. Кандибіно Новоодеського району Миколаївської області приїхала кінопересувка, приміщень для перегляду кінофільму, окрім тваринницьких ферм, не було, але і вони були засипані збіжжям, тоді бригадир на-

¹³ ДАМО, ф. П-7, оп. 6, спр. 189, арк. 72–73.

¹⁴ Там само, оп. 7, спр. 334, арк. 74–76

¹⁵ ЦДАВО України, ф. 5116, оп. 8, спр. 34, арк. 5.

¹⁶ Там само, ф. 4733, оп. 1, спр. 73, арк. 4.

¹⁷ ДАМО, ф. П-7, оп. 4, спр. 295, арк. 73.

¹⁸ Там само, оп. 8, спр. 402, арк. 20.

¹⁹ Там само, спр. 294, арк. 27.

казав вивести коней із стайні, і навести там лад, для перегляду кінофільму. Під час демонстрація пішов дощ, коней завели назад, поставили під одну сторону, з іншого боку – глядачі дивились фільм²⁰.

Значну частину населення позбавили можливості дивитися кінофільми із - за відсутності кіноапаратних камер. Через те, що кіномеханіки ставили кіноапаратуру безпосередньо у залі серед глядачів, тому дуже часто траплялися пожежі, які завдавали великих матеріальних збитків, нерідко траплялися і людські жертви²¹.

Рада Міністрів УРСР видала постанову «Про заходи зміцнення протипожежної безпеки в кінотеатрах і клубах», однак у ряді областей її не виконували. Особливо безвідповідально віднеслись до виконання наказу в Миколаївській області в Троїцькому районі, з 43 запланованих – не побудова жодна. Погано проходило будівництво кінокамер у Цебриківському, Раздільнянському, Кривоозерському районах та ін. Щоб якось покращити ситуацію, виконком Миколаївської облради депутатів трудящих запропонував побудувати в кожному сільському і колгоспному клубі, де проходять кіносеанси, споруду або пристосувати окрему примітивну кіноапаратну будку, розміром 2×2 м, з цегли, саману або іншого матеріалу, який не горить²². Однак виконання розпоряджень здійснювалась незадовільно, у 1949 р. з 507 сільських клубів області кіноапаратні мали лише 411 або 82 %. Особливо незадовільно будувалися кіноапаратні в Братському, Козанківському, Лисогірському, Новобузькому районах²³. Внаслідок чого у 1952 р. за 9 місяців у Снігурівському районі сталося 12 пожеж, у Жовтневому районі – 6, у Баштанському – 5. Будова пожежних депо і водоймищ за рахунок коштів відпущених Держстрахом в колгоспах не проводилась, також не виконувалося рішення виконкому депутатів трудя-

щих про створення в усіх колгоспах і радгоспах боездатних добровільних пожежних дружин, лише 50 % населених пунктів мали добровільні пожежні дружини²⁴.

Загальним недоліком для області, стало те, що на перегляд кіно приходили одні й ті ж самі відвідувачі, переважно молодь, а населення пенсійного віку зовсім не відвідували кінопокази²⁵. Однак і молодь не завжди мала змогу перегляду сеансу, через високу ціну на квитки.

Фактором залучення широких мас до перегляду кінокартин стала постанова Ради Міністрів СРСР від 9 квітня 1954 р. про зниження ціни на квиток. Для кінотеатрів і кіноустановок у сільській місцевості: 3 крб. 50 коп. – 30% місць, 3 крб. – 40% місць, 2 крб. – 30%. Згідно з цією ж постановою ціни на квитки для дітей до 16 років на дитячі кіносеанси в сільській місцевості коштували 50 коп., єдина ціна на білети на всі кіносеанси при демонстрації науково – популярних, технічних та хроніко – документальних фільмів – 1 крб.²⁶

Одним із головних напрямків роботи сільських клубів у повоєнний час була організація художньої самодіяльності, яка покращувала час дозвілля мільйонів селян. Як правило, вона розвивалася в гурткових формах, що створювались при клубах з урахуванням інтересів колгоспників. Заняття в них, як і вся клубна робота, проводились безкоштовно. Основною метою гуртків було поглиблення масово – політичної роботи і більш повне задоволення різноманітних духовних запитів сільського населення.

Про різноманітність гурткової роботи та участь у ній сільського населення свідчать цифри. Станом 1 січня 1946 р. у Миколаївській області працювало 1187 гуртків, 470 політичних гуртків, сільськогосподарських, якими було охоплено 7438 тис. слухачів²⁷. З роками кількість гуртків збільшувалася, наприклад, у

²⁰ ДАМО, ф. П-7, оп. 4, спр. 295, арк. 71.

²¹ ЦДАВО України, ф. 2, оп. 8, спр. 2026, арк. 73.

²² ДАМО, ф. 992, оп. 2, спр. 1106, арк. 136–138.

²³ ДАМО, ф. П-7, оп. 7, спр. 334, арк. 99.

²⁴ ДАМО, ф. 992, оп. 6, спр. 627, арк. 58.

²⁵ Там само, ф. П-7, оп. 8, спр. 295, арк. 72.

²⁶ Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО), ф. 1979, оп. 1, спр. 71, арк. 79.

²⁷ ЦДАВО України, ф. 4762, оп. 1, спр. 54, арк. 128.

Березнегуватському районі Миколаївської області в 1947 р. кількість гуртків художньої самодіяльності у порівнянні з 1946 р. збільшилася з 18 до 25, з них драматичних гуртків - 13, хорових - 8, струнних - 4 і один духовий оркестр, в них брали участь 352 особи²⁸. За цими сухими цифрами приховувалося різноманітне і цікаве життя. Силами гуртків художньої самодіяльності для трудівників села проводилися спектаклі, концерти, тематичні вечори. Самодіяльність при клубах давала можливість реалізовувати художньо-естетичні уподобання різним верствам сільського населення. Тут відвідувач клубу переставав бути лише об'єктом пасивного сприйняття і «натаскування» його різноманітними науковими і політичними знаннями. У гуртках художньої самодіяльності створювались умови для виявлення індивідуальних творчих здібностей. Саме тому цю форму культосвітньої роботи найбільше любила сільська молодь. Загалом художня самодіяльність робила життя села хоч трішки емоційно багатшим та різноманітнішим²⁹. Оскільки сільські самодіяльні концерти добре відвідувалися і користувалися незмінним успіхом, то їх діяльність була затиснута в жорсткі рамки, які не кращим чином відбивалося на виборі репертуару.

Головне місце у діяльності сільських клубів займала лекційна робота. Основним завданням якої було підвищення загальноосвітнього, політичного і культурного рівня колгоспного селянства, виховувати трудящих у комуністичному дусі, в дусі відданості партії Леніна - Сталіна і радянській батьківщині. Змістом лекційної пропаганди було матеріалістичне пояснення явищ природи і суспільства; ознайомлення населення з досягненнями науки, техніки і культури. Колгоспники у більшості випадків відвідували лекції неохоче, слухали не уважно, розмовляли, а іноді спали³⁰.

Поширеною формою в клубах була довідково-консультаційна робота, за допомогою

якої клубні установи здійснювали консультації мешканцям села, Позитивним моментом роботи довідкового столу було те, що його працівники допомагали трудящим різними порадами у складанні заяв, листів тощо.

Дуже важливою і поширеною формою довідково-консультаційної роботи стали вечори запитань і відповідей, що влаштовувалися на різні теми - політичні, виробничі, агротехнічні, науково-освітні, зокрема науково-природичі, та інші. Однак серед мешканців села популярності вони не мали. Організатори, для залучення слухачів, хитрували, писали оголошення, що відбудеться демонстрація фільму або концерту.

Значною подією в культурному житті визволених районів України стало відкриття професійних театрів. На початку 1945 р. завітналися рампи чотирьох миколаївських театрів: російської драми ім. В. П. Чкалова, юного глядача, лялькового, Українського пересувного колгоспного театру, вони проводили велику роботу по культурному обслуговуванню сільського населення. У 1952 році театр ім. Чкалова систематично виїжджав у райони області для обслуговування глядачів колгоспів спектаклями, але із - за відсутності палива план обслуговування районів області зривався. Недоліком у роботі виїзних театрів було те, що вони часто їхали не в село обслуговувати сільське населення, а в районні центри в гонитві за великою виручкою³¹.

Успіх роботи культурних закладів залежав від правильного добору, розстановки і виховання кадрів. Склад завідуючих клубами в цілому формувався з молоді, яка немала ні спеціальної освіти, ні достатнього досвіду роботи. Підбір кадрів проводився, головним чином, за рахунок демобілізованих з червоної армії. У 1946 р. в Миколаївській області з 22 завідуючих клубів з вищою освітою - 1, з незакінченою вищою освітою - 1, з середньою освітою - 9, неповною середньою освітою - 11³².

²⁸ ДАМО, ф. 2792, оп. 1, спр. 19, арк. 109.

²⁹ Романюк І. М. Українське село в 50-ті - першій половині 60-х рр. XX ст. / І.М. Романюк, відп. ред. В.М. Даниленко. - Вінниця: Книга-Вега, 2005. - С. 179-180

³⁰ ДАМО, ф. П-7, оп. 7, спр. 334, арк. 49.

³¹ Носіков Ю. В. Відбудова закладів культури, освіти та охорони здоров'я в 1943-1945 рр. / Ю. В. Носіков // Укр. іст. журн. - 1978. - № 5. - С. 70.

³² ДАМО, ф. П-7, оп. 4, спр. 210, арк. 33.

Серед працівників культосвітніх закладів у повоєнний період спостерігалась велика плінність, викликана низькою заробітною платою або невплатою її по декількох місяців, також поганими побутовими умовами, невідповідальним ставленням керівників до проблем клубної роботи, наявності фактів свавілля з боку місцевих радянських і партійних органів. Більшість сільських рад і деякі керівники партії і комсомольських організацій абсолютно не зважали на вимоги номенклатури, знімали і призначали керівників сільських клубів без відома не лише райвідділів культурно – просвітницької роботи, але і виконкомів райрад. Відмічений ряд випадків, коли в окремих селах посади завідувачів сільськими клубами розглядалися, як допоміжне джерело прибутків і в ролі завідувачів клубами за сумісництвом виявлялися голови сільрад або інші керівні працівники³³.

Отже, важливу роль у задоволенні культурних запитів сільського населення відігравали клуби. Вони виконували велику роботу з організації та задоволення дозвілля селян. Проте втручання держави в їх діяльність, крок за кроком віддаляли клуби від сільського населення. Випускаючи з уваги культурні потреби людей, влада перетворила клуби на інструмент для вирішення політичних і сільськогосподарських завдань шляхом ідеологічного тиску на свідомість селян. Але незважаючи на неймовірні труднощі сільські клуби стали основним осередком суспільно-культурного життя і спілкування, притягуючи до себе багато селян, об'єднуючи їх на основі спільних інтересів. Загалом, у перше повоєнне десятиріччя проведена значна робота по відновленню культурної мережі та створенню передумов росту культурного рівня сільського населення Миколаївщини.

References

1. Michuda V. (2003) Kul'turne budivnytstvo na seli v pershi povoienni roky (1945–1950 rr.). *Ukraina KhKh st.: kul'tura, ideolohiia, polityka. Zbirnyk statej*, 7, 403–408. [In Ukrainian].
2. Nosikov Yu. V. (1978) Vidbudova zakladiv kul'tury, osvity ta okhorony zdorov'ia v 1943–1945 rr. *UIZh*, 5, 70. [In Ukrainian].
3. Romaniuk I. M. (2005) *Ukrains'ke selo v 50-ti – pershij polovyni 60-kh rr.* Vinnytsia : Knyha-Veha. [In Ukrainian].
4. Rybak I. V. (2000) *Sotsial'no-pobutova infrastruktura ukrains'koho sela 1921–1991 rr.* Kam'ianets'-Podil's'kyj : Abetka. [In Ukrainian].
5. Rumiantsev S. (1999) *Samodeiatel'noe khudozhestvennoe tvorchestvo v SSSR: ocherky ystoryy 1950–1990 hh.* M. : ROSSPEN. [In Russian].
6. Shamraj O. H. (2008) Khudozhnia samodiial'nist' ta inshi formy dozvillia u povoiennomu ukrains'komu seli. *Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriia «Istorychni nauky»*, 134, 161 – 166. [In Ukrainian].
7. Tereschenko T.V. (2004) Vidbudova sil's'kykh kul'turno-osvitnikh ustanov u 1943-1950 rr. (na materialakh Tsentral'noi Ukrainy). *Istoriia Ukrainy. Malovidomi imena, podii, fakty (Zbirnyk statej)*, (26), 353-366. [In Ukrainian].

³³ ДАМО, ф. 992, оп. 6, спр. 450, арк. 4.